

У процесі проведення нами започаткованого дослідження було проведеного опитування з метою з'ясування, якого значення майбутні педагоги надають формуванню загальнонавчальних умінь і навичок у роботі вчителя початкової школи. Аналіз відповідей респондентів на поставлені запитання виявив, в цілому студенти усвідомили значення компетентнісного підходу в сучасній освіті та формування здатності вчитися протягом життя. Так, ранжуючи ключові компетентності, виділені в Концепції «Нова українська школа», «уміння вчитися впродовж життя» вони поставили на четверте місце (18,5%) після: «спілкування іноземними мовами» (20,6%), «інформаційно-цифрової компетентності» (22,2%), «спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами» (24,4%). Окрім цього, досить велика частина опитаних (25,5%) вважають формування вмінь і навичок *«надзвичайно важливими завданням учителя початкової школи, в забезпеченні реалізації компетентнісного підходу в освіті»*. Вони аргументують, що *«практичне спрямування наближає процес навчання до життя, реальної дійсності»*; *«через власну діяльність діти пізнають світ, готуються до життя»*. 48,2% опитаних стверджують, що формування загальнонавчальних умінь і навичок *«є необхідним в організації процесу навчання»* тощо. Решта учасників експерименту залишаються знаннево орієнтованими, оскільки вони не надають особливого значення практичній діяльності учнів, стверджують, що *«формування вмінь і навичок є вторинним після необхідності засвоєння учнями початкових класів системи наукових знань»*.

Отже, в сучасних умовах упровадження компетентнісного підходу в освіту важливості набуває формування в молодших школярів здатності вчитися протягом життя, в основі якої лежать загальнонавчальні вміння й навички, які мають інтегрований характер. Оволодіваючи таким умінням досконало, людина стає більш автономною, незалежною від будь-яких зовнішніх впливів. Для всіх етапів шкільної освіти можна виділити такі характеристики самостійного учіння учня: *учень, який вміє вчитися, сам визначає мету діяльності, або приймає ту, яку визначить учитель; виявляє зацікавленість до навчання, докладає вольових зусиль для досягнення результату; вміє організувати свою працю, знаходить потрібні знання, способи для розв'язання задач, виконує у певній послідовності розумові або практичні дії, прийоми, операції; усвідомлює свою діяльність, уміє її проаналізувати й прагне удосконалити.*

Список використаних джерел:

9. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко ; [гол. ред. С. Головка]. – Київ : Либідь, 1997. – 373 с.
10. Державний стандарт початкової освіти : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>.
11. Довга Т. Я. Загальнонавчальні вміння і навички: теорія та практика формування вучнів початкової школи : [методичний посібник] / Т. Я. Довга, О. О. Нікітіна. – К. : ТОВ «СІТПРІНТ», 2013. – 96 с.
12. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2017. – № 38-39. – С. 380.
13. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://base.kristti.com.ua/wp-content/uploads/2016/10/konczepczija.pdf> (дата звернення 16.11.2017). – Назва з екрана.
14. Савченко О. Я. Уміння вчитися – ключова компетентність молодшого школяра: посібник / О. Я. Савченко. – К. : Педагогічна думка, 2014. – 176 с.

ДІАГНОСТИКА РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В.Сурдій, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Т. М.Кривошея, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

DIAGNOSTICS OF MENTAL DEVELOPMENT OF SENIOR PRESCHOOLERS

V.Syrdii, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено дійсний стан розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку. Визначено критерії, показники та рівні розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку. Описано процедуру проведення діагностичних методик.

Ключові слова: розумовий розвиток, розумове виховання, діагностика, критерії розумового розвитку, рівні розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Abstract. The article investigates the valid state of mental development of senior preschoolers. The criteria, indicators and levels of mental development of children of the senior preschool age are determined. The procedure of diagnostic methods is described.

Keywords: mental development, mental education, diagnostics, criteria for mental development, levels of mental development.

Сучасні інформаційні технології окреслюють новий спектр проблем, пов'язаних з розвитком і використанням інтелектуальних можливостей особистості. Постіндустріальна епоха ставить якісно нові вимоги до інтелектуального потенціалу людини, що передбачає зміни в системі освіти і розумового виховання особистості. Важливими напрямками розумового виховання, крім розвитку ерудиції, формування світогляду, оволодіння системою наукових і прикладних знань, досвіду пізнавальної діяльності, здатності до прийняття нестандартних рішень, що загалом характеризують інтелект людини, є формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу, до себе, а також розвиток пізнавальних інтересів, потреби у самоосвіті. Основи цих важливих складових особистісного й інтелектуального розвитку закладаються у дошкільному віці.

З погляду психології, розум людини – функція мозку, що полягає у регуляції діяльності людини щодо освоєння дійсності та власного вдосконалення, а також у відображенні закономірностей явищ навколишнього життя. Сформованість цих якостей вказує на розумовий розвиток дитини як визначний компонент особистості, основи якого формуються у дошкільному дитинстві під впливом різних видів виховання, у тому числі розумового, фізичного, морального, естетичного тощо.

Розумовий розвиток дітей дошкільного віку передбачає накопичення фонду знань і формування основ наукового світогляду, елементарної культури розумової праці, розвиток психічних процесів і творчих здібностей, виховання інтересу і потреби в розумовій діяльності, в постійному збагаченні знаннями, в застосуванні їх на практиці. Розумовий розвиток є узагальненим поняттям, до складу якого входить формування сприйняття, пам'яті, мислення, уваги, уяви, почуттів та інших компонентів розумової діяльності особистості [2, 138]. Вже у старшому дошкільному віці виявляються зачатки таких якостей розумової діяльності дитини як допитливість, критичність і кмітливість.

На думку Т.Кривошеї, важливим завданням розумового виховання разом з розвитком мислення дітей є розвиток їхніх розумових сил. Розумові сили дитини – це певний ступінь розвинутості розуму, який робить її, по-перше, здатною до накопичення фонду знань, бо жодна цінна якість розуму, яка потрібна для інтелектуальної і активної пізнавальної діяльності, не може розвиватися без запасу систематизованих знань. Пуста голова не міркує: чим більше досвіду і знань має ця голова, тим більше вона здатна міркувати (П.Блонський). По-друге, дитині необхідно оволодіти основними мислинневими операціями. По-третє, потрібно сформулювати інтелектуальні вміння (загальні і спеціальні, прийоми переносу, передбачення) [3, 437-438]. Протягом дошкільного віку формуються і вдосконалюються головні розумові дії (мислинневі операції): аналіз (розкладання цілого на його складові), синтез (об'єднання предметів і явищ за спільними ознаками), порівняння (встановлення схожих і відмінних ознак об'єктів), узагальнення (перехід від одиничного до загального, від менш загального до більш загального), класифікація (розподіл предметів за певними ознаками) та ін.

На думку В. Імбер, старший дошкільний вік слід розглядати лише як період, коли має розпочатися інтенсивне формування логічного мислення, ніби визначаючи тим самим найближчу перспективу розумового розвитку. Однак, багато педагогів і психологів

визначають, що основний фундамент логіки і базових логічних операцій може бути сформований саме в дошкільному віці [1, 55].

В психолого-педагогічній літературі проблемі розвитку розумової діяльності присвячені роботи Г.С. Костюка, В.В. Давидова, О.В. Скрипченка, П.В. Кудрявцева, І.С. Якиманської, В.Ф.Паламарчук, Є.М. Кабанової-Меллер, Н.О. Менчинської, П.Я. Гальперіна, Н.Ф. Талізінної та інші [3, 435]. У педагогічних дослідженнях зарубіжних (Я.А. Коменський, Дж.Локк, Ф.Фребель, М.Монтессорі) і вітчизняних педагогів (К.Ушинський, С.Русова, В.Сухомлинський) дошкільне дитинство визначається як період, оптимальний для розумового розвитку і виховання. Так, Я.А. Коменський у своїх фундаментальних працях «Велика дидактика» і «Материнська школа» розглядав розумове виховання як важливий засіб формування особистості дитини. Головним у розумовому розвитку її автор вважав розвиток мислення, формування самостійної розумової діяльності.

Велику увагу розумовому вихованню дітей приділяв Дж. Локк. У своїй праці «Думки про виховання» він наголошував на розвитку допитливості, яка «... є нічим іншим, як потягом до знання» [4, 197]. Тому педагог радив відповідати на запитання дітей і поважливо ставитися до дитячих запитань. К. Ушинський важливим чинником формування особистості в дошкільному віці також вважав розумове виховання. Він стверджував, що розвивати мовлення окремо від думки неможливо, а розвивати його перед думкою – шкідливо. К. Ушинський наголошував на необхідності того, щоб предмет безпосередньо відображався у душі дитини, її відчуття у цьому процесі перетворювалися на поняття, а з понять складалася втілена в слові думка. Усе це мало відбуватися під керівництвом учителя [6, 250].

З метою виявлення дійсного стану розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку нами було проведено дослідження в умовах дошкільного навчального закладу № 28 «Незабудка», м.Вінниця. Усього було охоплено дослідженням 47 дітей старшого дошкільного віку (старша група № 5 «Веселий вулик» і старша група № 6 «Казкова фортеця»). У процесі дослідження передбачалося розв'язати такі завдання: визначити рівень розвитку наочно-дійового і логічного мислення, дослідити рівень переключення і розподілу уваги, визначити рівень розвитку зорової пам'яті у дітей старшого дошкільного віку.

Для виявлення рівнів розумового розвитку нами були визначені наступні критерії і показники (див.табл.1).

Таблиця 1. Критерії і показники дослідження рівнів розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку

Критерії	Показники	Діагностична методика
1. Рівень розвитку наочно-дійового мислення	Вміння комбінувати фігури у різних варіантах. Вміння якомога швидше і якомога точніше відтворити контур малюнка. Вміння відтворити малюнки за певний відрізок часу.	«Комбінаторика», «Обведи контур», «Відтвори малюнки»
2. Рівень переключення і розподілу уваги	Вміння зосереджуватись на завданні, правильно переключати і розподіляти свою увагу на деталях.	«Простав значки»
3. Рівень розвитку логічного мислення	Вміння виявити зв'язок предметів один з одним і виявити який предмет є зайвим серед інших.	«Що зайве»
4. Рівень розвитку зорової пам'яті	Вміння відтворити дану фігуру з пам'яті.	«Складні фігури»

Перший етап нашого дослідження передбачав проведення спостереження. Результати спостереження за поведінкою старших дошкільників такі: у дітей значну роль відіграє

наочно-дійова форма мислення, проте коло мислинневих завдань у них розширюється надзвичайно швидко. Мова для дітей 5-6 років є опорою виконуваної дії. Наприклад, Аня К., розставляючи фігурки на фоні, говорить: «Ось вітер нахилив дерево, розтріпав гриву коня, дядько сів на коня, ні, ще не сів, я його зараз прилаштую, хай скаче...». Діти, лише глянувши на картинку, у думці можуть комбінувати фігурки і, не вдаючись до практичних маніпуляцій, розв'язати завдання. Дітям цього віку доступний пошук, осмислення і виділення змістових та причинно-наслідкових зв'язків.

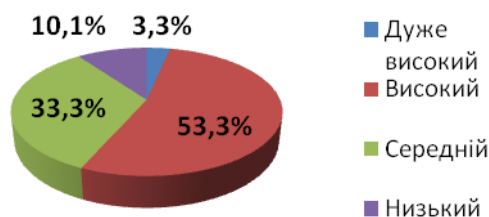
Другим етапом нашого дослідження було проведення психодіагностичних методик. Комплексна методика включала в себе дослідження пізнавальних процесів (сприйняття, уваги, пам'яті, мислення) за Р.С.Немовим [5].

Для визначення рівня наочно-дійового мислення ми використали три методики: **«Комбінаторика»**, **«Обведи контур»** і **«Відтвори малюнки»**.

В методиці **«Комбінаторика»** перед дітьми поставили завдання здійснити різні варіанти комбінацій зазначених фігур. Результати дослідження такі (див. діаграму 1): дуже високий рівень мають 3,3% дітей, високий – 53,3% респондентів, середній – 33,3% дошкільників, низький – 10,1% дітей.

Діаграма 1

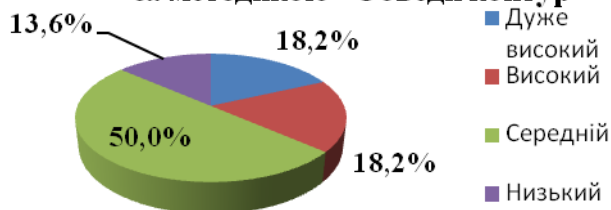
Рівень наочно-дійового мислення за методикою "Комбінаторика"

В методиці **«Обведи контур»** дітям старшого дошкільного віку пропонувалися на лівому боці аркуша паперу контури малюнків, які вони мали якомога швидше і точніше відтворити на правому боці аркуша паперу. В підсумку виконання завдання оцінювалися акуратність, точність і швидкість роботи.

Діаграма 2

Рівень наочно-дійового мислення за методикою "Обведи контур"

Аналізуючи рівні наочно-дійового мислення дійшли до таких результатів (діаграма 2): дуже високий рівень продемонстрували 18,2% дітей, високий – 18,2% респондентів, середній – 50,0% дошкільників, низький – 13,6% дітей.

В методиці **«Відтвори малюнки»** дітям потрібно було відтворити дану фігуру з пам'яті. На виконання завдання відводилося 5 хв. Нами отримані такі результати: дуже високий рівень наочно-дійового мислення мають 9,4% дітей, високий рівень – 28,3%, середній – 56,6%, низький – 5,7% респондентів.

Наступний критерій, що нами досліджувався, – рівень переключення і розподілу уваги. З цією метою була використана діагностична методика **«Простав значки»**. Перед початком виконання завдання дитині показують малюнок і пояснюють, як з ним працювати:

необхідно поставити всередині кожної фігури відповідний символ. Результати обчислювалися за формулою, поданою Р.Немовим. У підсумку ми дійшли таких результатів: високий рівень мають 28,0 %, середній – 24,0 %, низький – 8,0 %, дуже низький – 40,0 % респондентів. Слід зауважити, що дане завдання було важким для виконання дітьми, про що свідчать результати низького і дуже низького рівнів – 48%.

Рівень розвитку логічного мислення діагностується за методикою «Що тут зайве». Дітям потрібно було закреслити зайвий предмет. Рівні розвитку логічного мислення розподілилися наступним чином (діаграма 3):

Діаграма 3

Рівень розвитку зорової пам'яті визначався за методикою «Складні фігури». Дитині демонструють послідовно малюнки, кожний розміром 20 × 30 см, час показу – 3 с. Відразу після закінчення показу дитині пропонують замалювати на бланку відповідей побачену нею фігуру. Отримані результати засвідчили, що зорова пам'ять в дітей розвинена на середньому рівні.

Проведене експериментальне дослідження дозволило визначити **рівні розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку**:

Дуже високий рівень розумового розвитку мають діти, які можуть комбінувати фігури – не менше 5 нових варіантів; за 5 хв. виконали всі завдання, тобто намалювали в порожніх матрицях всі шість фігур. При цьому в жодній з фігур не залишилося порожніх, не заштрихованих ділянок; вирішили поставлене перед ними завдання за час, менший, ніж 1 хв., назвавши зайві предмети на всіх картинках і правильно пояснивши, чому вони є зайвими. Таких дітей – від 3,3 % до 58,6 %. Середнє значення – 16 %.

Високий рівень розумового розвитку характерний для дітей, які вміють комбінувати подані фігури – не менше 4 нових варіантів; на виконання завдання витратили від 90 до 105 сек. При цьому в кожній фігурі залишилися незаштрихованими не більше однієї-двох ділянок; правильно вирішили задачу за час від 1 хв. до 1,5 хв., назвавши зайві предмети на всіх картинках і правильно пояснивши, чому вони є зайвими. Таких дітей – від 14,4 % до 53,3 %. Середнє значення – 27 %.

Середній рівень розумового розвитку характеризується тим, що діти вміють комбінувати фігури – не менше 3 нових варіантів; на виконання завдання витратили від 120 до 135 сек.; за 5 хв. змогли заштрихувати 4-5 фігур з шести, причому в кожній з них зустрічається наступний недолік - не менше однієї п'ятої частини її площі залишилося не заштриховано; вирішили задачу за час від 2,0 до 2,5 хв., назвавши зайві предмети на всіх картинках і правильно пояснивши, чому вони є зайвими. Таких дітей – від 24 % до 56,6 %. Середнє значення – 37 %.

Низький рівень розумового розвитку мають діти, які комбінують фігури – не менше 2 нових варіантів; на виконання завдання витратили від 135 до 150 сек.; змогли за 5 хв. заштрихувати тільки 2-3 фігури, і в кожній з них можна виявити наступний недолік - не менше однієї п'ятої її частини залишилося не заштриховано; вирішили задачу за час від 2,5 хв. до 3 хв., назвавши зайві предмети на всіх картинках і правильно пояснивши, чому вони є зайвими. Таких дітей – від 5,7 % до 19 %. Середнє значення – 9 %.

Дуже низький рівень розумового розвитку характерний для дітей, які комбінують фігури – 1 новий варіант; на виконання завдання витратили більше 150 сек.; за 5 хв. змогли заштрихувати не більше однієї фігури, і в ній є хоча б один з наступних недоліків: площа

фігури не менше, ніж на одну чверть, не заштрихована; за 3 хв. не впорались із завданням, не назвали зайві предмети на всіх картинках. Таких дітей - від 23, 8 % до 40%. Середнє значення – 11 %.

Узагальнені результати подані у діаграмі 4.

Діаграма 4

Узагальнивши результати спостережень і психодіагностичних методик, ми з'ясували, що у старшому дошкільному віці 57% дітей діагностованих груп мають середній, низький і дуже низький рівні розумового розвитку, тому постає завдання визначити ефективні шляхи розумового розвитку дітей цієї вікової категорії, які б сприяли розвитку їхньої пам'яті, уваги, уяви і мислення тощо.

Список використаних джерел:

1. Імбер В. І. Розвиток логічного мислення дітей дошкільного віку / В. І. Імбер // Наукові записки. Серія. Педагогіка і психологія: зб. наук. праць / ред. кол. В. І. Шахов, М. І. Сметанський, О. В. Шестопалюк. – Вінниця, 2012. – Вип. 38. – С. 54-56.
2. Кривошея Т. М. Умственное развитие детей старшего дошкольного возраста в процессе формирования элементарных математических представлений в контексте современных инноваций/ Т. М. Кривошея // Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб. материалов международной научно-практической конференции, Брест, 15 – 16 апреля 2015 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол. Г. Н. Казаручик (отв.ред.), Т. В. Александрович, М. С. Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С.138-141.
3. Кривошея Т. М. Формування у майбутнього вчителя уявлень про специфіку розумового виховання дітей /Т. М. Кривошея // Формування професійної культури майбутнього вчителя початкових класів : Зб. матер. республ. наук.-практ. конф. – Вінниця, 1999. – Т.2. – С. 435-442.
4. Локк Дж. Думки про виховання /Дж.Локк // Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія : навчальний посібник. – К. : ЦНЛ, 2006. – С.185-201.
5. Немов Р. С. Психологія : учеб.: В 3 ун. – Кн.3.: Психодіагностика / Р. С. Немов. – М. : Владос, 1998. – 632 с.
6. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : в 2 т. / К. Д. Ушинський; пер. з рос. ред. В. М. Столетов. – К. : Радянська школа, 1983. – Т. 2 : Проблеми російської школи. – 1983. – 358 с.

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА НАВЧЕНІСТЬ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЛІЧБИ З ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРА

Н.Сич, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: В.І.Імбер, кандидат педагогічних наук, старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

FACTORS OF INFLUENCING THE TEACHING SENIOR PRESCHOOLERS TO COUNT USING COMPUTER

N. Sych, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядаються результати опитування вихователів дошкільних закладів щодо їх готовності навчання дітей лічби з використанням комп'ютера. Здійснено